

Prof. dr hab. Lucyna Aleksandrowicz-Pędich
Katedra Kultur i Literatur Krajów Anglojęzycznych
Instytut Anglistyki
Wydział Nauk Humanistycznych i Społecznych
SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny

Warszawa, 16.11.2015

Recenzja rozprawy i dorobku dr Brygidy Gasztold w postępowaniu habilitacyjnym

Kariera zawodowa i naukowa dr Brygidy Gasztold związane są z uczelniami w Koszalinie i z Uniwersytetem Gdańskim. Jako naukowiec od początku zajmowała się głównie literaturą żydowsko-amerykańską, jako nauczyciel akademicki wykazała się wszechstronnym przygotowaniem do prowadzenia różnych przedmiotów, od nauczania języka angielskiego do przedmiotów kulturoznawczych i literaturoznawczych, przede wszystkim wiążących się z literaturą i kulturą Stanów Zjednoczonych. Jej pole badawcze wyznaczyło na początku zainteresowanie twórczością Jerzego Kosińskiego, któremu poświęcona była Jej praca doktorska obroniona na Uniwersytecie Gdańskim, skupiona wokół zagadnień auto-kreacji u tego pisarza. Rozwijając swój warsztat badacza literatury dr Gasztold skierowała się ku twórczości innych pisarzy z kręgu anglojęzycznej literatury żydowskiej, przede wszystkim kobiet, od Mary Antin od Allegry Goodman. W kręgu jej zainteresowań znaleźli się także inni dwudziestowieczni pisarze anglojęzyczni, w tym twórcy kanadyjscy. W efekcie systematycznej pracy badawczej dr Gasztold opublikowała trzy książki i blisko dwadzieścia obszernych artykułów oraz uczestniczyła w licznych wydarzeniach naukowych o charakterze konferencji lub dłuższych stypendiów międzynarodowych.

Podstawą do ubiegania się o tytuł doktora habilitowanego jest monografia *Stereotyped, Spirited and Embodied: Representations of Women in American Jewish Fiction*, opublikowana w Wydawnictwie Politechniki Koszalińskiej w roku 2015. Jest to obszerne (269 stron) studium postaci kobiet i ewolucji w ich przedstawianiu w wybranych powieściach znanych pisarek żydowsko-amerykańskich tworzących w XX wieku. Tło teoretyczne rozprawy wykazuje dogłębną znajomość literatury żydowsko-amerykańskiej, krytyki literackiej, historii emigracji Żydów do Stanów Zjednoczonych, roli tradycji w kulturze

żydowskiej, rozumienie judaizmu, problematyki gender i organizacji życia społecznego w diasporze żydowskiej; część analityczna pracy demonstruje pełne opanowanie warsztatu badacza literatury. Dokonując analizy tekstów literackich Autorka postawiła sobie ambitny cel kompleksowego pokazania zmieniających się ról kobiet w społeczności żydowskiej w Stanach Zjednoczonych. W tym celu zastosowała złożone ramy klasyfikacyjne i narzędzia analityczne, wśród nich wyznaczniki takie jak stereotypy (np. Żydówka egzotyczna piękność, *yiddishe mame*, dziewczyna z getta, *Jewish American Princess*), duchowość i odcienie zaangażowania w judaizm, bądź też różne dyskursy wokół ciała kobiety. Autorka zastosowała klarowną strukturę pracy, odnosząc się w pierwszym rozdziale do stereotypów kobiet żydowskich, następnie do zagadnień wynikających z potrzeby duchowości i religii judaistycznej, a w ostatniej części koncentrując się na problematyce ciała kobiety w kontekście rasy, tradycji, religii, tożsamości, ról społecznych. Wybrany temat i metoda badawcza polegająca na wnikliwym odczytaniu tekstów literackich stworzyły możliwość przestudiowania wielu ważkich problemów – dylematów rozdarcia pomiędzy tradycyjną religijnością a nowoczesnym stylem życia, utajonego antysemityzmu, konsekwencji małżeństw mieszanych, konfliktu pomiędzy odrębnością a asymilacją, budowania tożsamości w amerykańskim społeczeństwie indywidualistycznym. W autoreferacie Habilitantka trafnie podkreśliła swój cel naukowy jako zbadanie znaczenia dla kobiet żydowskich w Ameryce przesunięcia „racji zbiorowych na jednostkowe doświadczenie”, procesu wskazującego im nowe drogi samorealizacji, ale i stanowiącego nowe wyzwania w godzeniu tradycji i nowoczesności w wymiarach duchowych i praktycznych. Przedmiotem badań Habilitantki jest literatura piękna, ale analizowane powieści w większości mają charakter mimetyczny, a zatem uzyskiwany wynik można uznać za wykraczające poza literaturę piękną dogłębne omówienie problematyki ról i tożsamości kobiet w diasporze żydowskiej w Ameryce. Dokonany wybór powieści – z ogromu prozy spełniającej formalne kryterium materiału do analizy – jest trafny. Anzia Yeziarska wydaje się wystarczająca jako główna przedstawicielka wczesnej literatury żydowsko-amerykańskiej. Z okresu późniejszego Habilitantka wybrała między innymi dzieło niewątpliwie najstynniejszej pisarki żydowsko-amerykańskiej jaką jest Cyntiah Ozick (ja osobiście do postaci Hester Lilt z *The Cannibal Galaxy* dodałabym także bohaterkę *The Putermesser Papers*, to pokazałoby bohaterki Ozick w szerszej klamrze czasowej, między 1983 a 1997). Wśród pisarek następnego pokolenia Habilitantka też

dokonała odpowiedniego wyboru autorek reprezentatywnych, nagradzanych i popularnych (m.in. takich jak Anne Roiphe, Rebeka Goldstein, Pearl Abraham i Tova Mirvis). Nie można w tym momencie nie wspomnieć, że analizowane pisarki w większości już doczekały się licznych opracowań, o czym zresztą zaświadcza znakomita i obszerna bibliografia przedstawiona w rozprawie habilitacyjnej, ale kategoryzacja zaproponowana przez dr Gasztold w Jej książce jest nowym ujęciem tego bogatego materiału. Należy podkreślić, że książka habilitacyjna dr Gasztold dokonuje syntezy wątków skądinąd znanych, ale przez innych badaczy nie ujętych równie holistycznie. Analizując teksty literackie Dr Gasztold zbadała wszechstronnie problem kobiety żydowskiej w diasporze amerykańskiej, łącząc perspektywę literaturoznawczą z antropologiczną i socjologiczną.

Habilitantka ma w dorobku także dwie inne pozycje książkowe. Książka *To the Limits of Experience. Jerzy Kosinski's Literary Quest for Self-Identity* (Koszalin 2007) jest udaną monografią tego ważnego pisarza, trochę w Polsce obecnie zapomnianego, a będącego jedną z ważniejszych postaci w historii związków literackich polsko-żydowsko-amerykańskich. Autorka trafnie lokalizuje Kosińskiego w kontekście historycznym jego czasów jak i jego osobistych doświadczeń, i umiejętnie omawia problematykę jego twórczości, podkreślając wagę relacji pomiędzy autobiografią a fikcją u tego pisarza. Badanie twórczości Kosińskiego zaowocowało także mniejszymi publikacjami. W artykule z roku 2002 „Czy *Malowany ptak* Jerzego Kosińskiego jest utworem autobiograficznym?” Autorka umiejętnie przedstawiła złożony problem dotyczący historycznoliterackiej kreacji autorskiej w tej powieści, trafnie zebrała i zanalizowała argumenty przedstawione przez innych badaczy i wyprowadzone z własnej analizy tekstu literackiego. Do tematu relacji pomiędzy autobiografią a fikcją u Kosińskiego Habilitantka wraca też w artykule „The Question of Autobiography: Some Theoretical Remarks in Regard to Jerzy Kosinski's Literary Output” z roku 2007. Z kolei w artykule z roku 2008 „The Structure of Kosinski's Heroes” jej badania ewoluują w kierunku wyodrębnienia założeń filozoficznych i estetycznych kierujących konstruowaniem głównych postaci przez pisarza. To kreacje, których wyznacznikami są przypadkowość, samotność, brak umocowania społecznego, często także dyskurs falocentryczny, a postacie te funkcjonują w otoczeniu pozbawionym duchowości i standardów. Bohater Kosińskiego jest trafnie określany przez dr Gasztold jako nomad w postmodernistycznym świecie.

Druga książka w dorobku Habilitantki, *Negotiating Home and Identity in Early 20th-Century Jewish American Narratives* (2011) zawiera pogłębiony portret nowojorskiej dzielnicy emigrantów żydowskich Lower East Side, nakreślony poprzez wnikliwe zbadanie sceny literackiej na początku XX wieku. Autorka sięga głównie do tekstów znanych autorów (Mary Antin, Abraham Cahan, Anzia Yeziarska, Michael Gold), ale trafnie podejmuje jako główny wątek badawczy problem asymilacji i tożsamości. Celowe jest szczegółowe omówienie sztuki Zangwilla *Melting Pot*, zasadne jest także wskazanie antysemityzmu funkcjonującego wśród literatów tamtej epoki, między innymi występujące u takich tuzów prozy amerykańskiej jak Henry James i Theodore Dreiser. W kontekście dorobku polskiej amerykanistyki książka *Negotiating Home and Identity in Early 20th-Century Jewish American Narratives* jest ważna także z tego względu, że emigranci żydowscy, których twórczość jest obiektem badań dr Gasztold, w znacznej mierze przybywali do Stanów Zjednoczonych z ziem polskich, z bliskim nam bagażem kulturowym.

Efektom badań tego okresu w historii społeczno-literackiej Stanów Zjednoczonych, zanalizowanego w książce *Negotiating Home and Identity in Early 20th-Century Jewish American Narratives*, jest także interesujący krótszy tekst w dorobku dr Gasztold, mianowicie artykuł z roku 2011 „Natives and Aliens: Jewish New York in the Eyes of Early Twentieth Century American Writers”, w którym analizuje twórczość Jacoba Riisa, Hutchinsa Hapgooda, Henry Jamesa i Theodore Dreisera. Zestawienie różnych obrazów imigranckiego świata z Lower East Side uświadamia jak bardzo obserwowany obraz zależy od przyjętej pozycji i wcześniej ukształtowanych nastawień obserwującego. Dodanie do analizy tekstów Riisa, Hapgooda, Jamesa i Dreisera także omówienia *The Rise of David Levinsky* Abrahama Cahana, choć nie budzi merytorycznych zastrzeżeń, właściwie trochę zaburza strukturę i cel artykułu. Podobnej tematyki dotyczy inne studium opublikowane w roku 2011, „Old World Dreams and Promised World Nightmares in Early 20th Century Jewish-American Immigrant Narratives”, który to tekst skupia się na literackich przedstawieniach trudnych doświadczeń imigrantów żydowskich w Ameryce początków XX wieku.

Dorobek zawarty w tekstach pomniejszych dr Brygidy Gasztold jest od początku dojrzały i odnosi się do ważnych zagadnień literackich i historyczno-społecznych. Badanie twórczości pisarek żydowsko-amerykańskich, będące głównym tematem badawczym dr

Gasztold, przedstawionym w rozprawie habilitacyjnej zaowocowało krótszymi tekstami naukowymi. Należy do nich wartościowy artykuł „Puzzling Out the Riddle: Re-reading of Tillie Olsen’s <Tell Me a Riddle>” (2008). Do badań o stereotypach żydowskich kobiet należy też publikacja z roku 2013 “Self-sacrificing and/or Overbearing: the Jewish Mother in the Cultural Imagination”, w którym Autorka zwraca uwagę na istotne zagadnienie wspólnego dziedzictwa kulturowego polskiego i żydowskiego, a w analizie postaci literackich skupia uwagę na Sophie Portnoy z głośnej powieści Philipa Rotha. Badania przedstawione w rozprawie habilitacyjnej są kontynuowane w tekście „Crossing the Virtual Partition: Changing Jewish Rituals in Women’s Narratives” z roku 2015, w którym analizuje dwie ważne powieści (Broner *A Weave of Women* i Goodman *Paradise Park*) pokazujące relacje kobiet żydowskich wobec judaizmu.

Habilitantka zajmuje się także innymi znaczącymi pisarzami żydowsko-amerykańskimi. W roku 2012 opublikowała studium „What If? Re-imagining the Jewish History: Michael Chabon’s *The Yiddish Policemen’s Union*” dotyczące głośnej powieści Michaela Chabona z gatunku historii alternatywnej. Solidne wprowadzenie historyczne poprzedza wnikliwą analizę figur retorycznych, odniesień i wątków zawartych w powieści Chabona. Szczególne znaczenie tego dzieła, na co zresztą dr Gasztold zwraca uwagę, leży w zanurzeniu treści w dawnym świecie wschodnio-europejskiego Żydostwa, w klimacie tytułowego Yiddish, oraz zastępowanego go nowymi możliwościami, także lingwistycznymi. Poprzez analizę powieści Chabona dr Gasztold trafnie wskazuje na kompleksowość diasporycznego doświadczenia Żydów.

Kanadyjskie zainteresowania dr Gasztold także koncentrują się wokół autorów pochodzenia żydowskiego. Tekst z roku 2008 dotyczy najbardziej znanej książki kanadyjskiej z tego kręgu, mianowicie powieści Mordechaja Richlera *The Apprenticeship of Duddy Kravitz*, którą Habilitantka omawia w artykule „Duddy Kravitz’s Apprenticeship To Life”. Wydaje się, że w tym tekście Autorka zbyt mocno przywiązała się do potrzeby zrelacjonowania treści powieści, która zresztą, aczkolwiek w momencie publikacji wywołała duże zainteresowanie, wydaje się obecnie, także na tle późniejszych dokonań literackich Richlera, powieścią raczej prostą i pozbawioną interesujących zabiegów literackich. Broni się jednak ciekawą konstrukcją głównej postaci Duddy Kravitz, typu bohatera który pojawia się

także później u Richlera, osobnika jednocześnie irytującego i fascynującego. W podsumowaniu artykułu dr Gasztold wychwytuje kluczowe cechy Duddy Kravitz uzasadniające jego miejsce w kanonie ciekawych postaci literatury kanadyjskiej. Inne spojrzenie na literaturę kanadyjską dr Gasztold przedstawia w artykule „Physical and Imaginary Panscapes of Jane Urquhart” z roku 2010, w kontekście także doświadczenia imigranckiego, ale też niezwykle znaczącego dla Kanadyjczyków wpływu otaczającego ich krajobrazu i przyrody. Tożsamość kobiet żydowskich jest przedmiotem badań przedstawionych w artykule z roku 2011 „Wrestling with their Identities: Contemporary Jewish Women in *Marrow and Other Stories* by Nora Gold”. Konflikt pomiędzy głębokim związkiem z tradycyjnym judaizmem, a możliwościami kobiety w nowoczesnym społeczeństwie kanadyjskim, pokazany poprzez analizę tekstów Gold, jak dr Gasztold słusznie zauważa, ma w obecnych czasach charakter mocno uniwersalny. Rodzina i religia przestają stanowić stabilne punkty odniesienia w życiu kobiet. Analizując opowiadania Nory Gold dr Gasztold robi ciekawe uwagi semantyczne, dowodzące wypracowanego warsztatu literaturoznawcy. Interesująca analiza doświadczeń imigracyjnych jest przedstawiona w artykule z 2013 „Introducing New Jewish Immigrants: *Natasha and Other Stories* by David Bezmozgis”, dotyczącym Dawida Bezmozgisa, także emigranta z Europy Wschodniej, z żydowsko-łotyskiej rosyjskojęzycznej rodziny. Inny artykuł z 2013 roku analizuje dogłębnie powieść Ann Michaels *The Fugitive Pieces*, która odbiła się w Kanadzie dużym echem wśród krytyków i czytelników. Znakomita analiza struktury, metaforyki i języka dzieła Ann Michaels przeprowadzona przez dr Gasztold ukazuje znaczenie tej powieści dotyczącej wpływu Zagłady na następne pokolenia, obecności pamięci Zagłady w wielokulturowym społeczeństwie kanadyjskim na poziomie jednostki i grup, znaczenia języka, manipulacji historią, nieuniknionego i tragicznego przeplatania się przeszłości z teraźniejszością. Jednocześnie, podtrzymując opinię, że artykuł ten jest świetną analizą powieści Anna Michaels, nie do końca zgodziłabym się z tezą, że powieść jest reprezentacją „kanadyjskiego multikulturalizmu”, gdyż ten aspekt wydaje się raczej przypadkowy, obecny głównie dlatego, że każda powieść dziejąca się w Kanadzie jest w jakimś sensie wielokulturowa.

Zainteresowania badawcze Habilitantki sięgają także pisarzy żydowskich bliższych kulturze polskiej. Takim przykładem jest Israel Rabon, tworzący w języku jidysz w międzywojennej Polsce. Efektem badania jego twórczości jest pokazanie wielokulturowej

perspektywy z powieści *Di Gas (Ulica)* w artykule „Post-World War I Poland Through the Eyes of a Jewish Soldier: Israel Rabon’s *The Street*” (2015). Zainteresowanie kulturą jidysz demonstruje także tekst poświęcony księgozbiorowi publikacji w jidysz w Amherst, „The Continuing Story of the Yiddish Language: the Yiddish Book Centre in Amherst, MA” (w druku). Nurtujący społeczność żydowską w diasporze amerykańskiej problem małżeństw mieszanych został przedstawiony przez Habilitantkę w tekście „Miłosne transgresje żydowskich bohaterów: wykluczenie, awans społeczny i pytanie o tożsamość” (w recenzji), w którym po obszernym wprowadzeniu historyczno-obyczajowym Autorka podaje ilustrujące problem przykłady literackie. W artykule tym teksty literackie są bardzo dobrym uzupełnieniem analizy socjologicznej o zmieniającym się nastawieniu społeczności żydowskiej do małżeństw międzywyznaniowych.

Doświadczenie trudności emigracyjnych w wielokulturowym społeczeństwie amerykańskim widziane przez pryzmat diaspory dominikańskiej są z kolei tematem badań przedstawionych w artykule „A Dominican-American Experience of Not Quite Successful Assimilation: Junot Diaz’s *The Brief Wondrous Life of Oscar Wao*” (2013). Ten tekst, podobnie jak artykuły o twórczości Israela Rabona w języku jidysz z czasów międzywojennej Polski, pokazuje, że możliwości badawcze dr Gasztold wykraczają poza jej główny nurt zainteresowań jakim jest literatura autorstwa pisarzy pochodzenia żydowskiego tworzących w Ameryce Północnej. Habilitantka jest niewątpliwie wybitnym znawcą szeroko rozumianej problematyki społeczności wielokulturowych, a tym samym jest świetnie przygotowana do wyzwań stawianych nauce przez współczesny świat.

W kontekście stawianych Habilitantom wymogów popularyzowania własnego dorobku starania dr Gasztold pod tym względem mogą budzić pewne zastrzeżenia, na przykład całość dorobku książkowego została opublikowana w rodzimym ośrodku. Jest to jednak praktyka w polskim środowisku naukowym dość częsta i wynikająca z istniejących możliwości finansowych uczelni. Dorobek Habilitantki w zakresie mniejszych publikacji ukazywał się we własnym ośrodku (Koszalin i Słupsk), ale także w kilku innych – Łodzi, Krakowie, Lublinie, Katowicach, w czasopismach (*Scripta Judaica Cracoviensia*, *Studia Judaica*, *TransCanadiana Polish Journal of Canadian Studies*) oraz w wydawnictwach zapewniających międzynarodowy obieg: Shaker Verlag (Aachen), Cambridge Scholars

Publishing (Cambridge), Springer Verlag (Berlin Heidelberg) i Peter Lang (Frankfurt am Main). Habilitantka dba zresztą o umiędzynarodowienie swojego dorobku – pisze głównie po angielsku. Wyniki swojej pracy prezentowała też na konferencjach w licznych ośrodkach akademickich: w Łodzi, w Szczecinie, w Puławach (PAAS), w Słupsku, w Warszawie, w Krakowie, w Gdańsku, w Poznaniu, w Toruniu, a także w Waszyngtonie.

O dojrzałości badacza zaświadcza publikowanie wspólne z magistrantką – Habilitantka potrafiła pokierować badaniami młodszej osoby i doprowadzić do ukazania się wyników. Zaświadcza o tym publikacja z Ewą Nowak „Autobiography as Historiography: *Angela's Ashes* by Frank McCourt” (2010). Ta praca w pewnym sensie uzupełnia lukę w dorobku Habilitantki jaką jest brak uczestnictwa w krajowych i europejskich projektach naukowych, gdyż pokazuje umiejętność pracy zespołowej.

Międzynarodowym uznaniem kompetencji i wiedzy Habilitantki było zaproszenie Jej w roku 2011 do recenzowania pracy doktorskiej dotyczącej twórczości Charlotte Delbo i Cynthii Ozick na Uniwersytecie w Salamance. Ponadto prestiżowe stypendium Fulbrighta w roku 2013-14, wykorzystane w Brendeis University nie byłoby możliwe bez mocnych recenzji i uznania amerykańskiej komisji kwalifikacyjnej, podobnie wcześniejsze stypendium do JFK Institute for North American Studies w Berlinie (2012). W trakcie pobytu na Brendeis University dr Gasztold uzyskała możliwość współpracy z Hadassah-Brendeis Institute, co także świadczy o wysokiej ocenie jej kompetencji naukowych.

W życiorysie zawodowym dr Gasztold imponuje systematyczne zabieganie o podnoszenie kwalifikacji zawodowych. Habilitantka ukończyła studia podyplomowe w zakresie British Studies (współprowadzone przez Ruskin College i UW), a także liczne kursy i staże krajowe i zagraniczne, m.in. na uniwersytetach w Edynburgu i w Sheffield. Tym samym uzyskiwała uprawnienia umożliwiające Jej coraz lepsze wykonywanie pracy dydaktycznej na wyższej Uczelni. Równolegle rozwijała swoją pracę badawczą, co niewątpliwie sprzyjało prowadzeniu na odpowiednim poziomie prac dyplomowych (90 licencjackich i 30 magisterskich). Prowadzone przez nią zajęcia dydaktyczne, dotyczące literatury, historii i kultury amerykańskiej wymagają solidnego przygotowania merytorycznego. Habilitantka uczestniczy także aktywnie w organizowaniu życia akademickiego swojej Uczelni (udział w komisjach rekrutacyjnych, dyscyplinarnej, radzie

bibliotecznej), a ostatnio została powołana na stanowisko pro-dziekana nowopowstałego Wydziału Humanistycznego i łączy to stanowisko z funkcją Kierownika Katedry Neofilologii. Jest członkiem Polskiego Towarzystwa Studiów Amerykanistycznych, Polskiego Towarzystwa Badań Kanadyjskich i Canadian Studies Association.

Kryteria oceny dorobku przedstawionego do uzyskania stopnia doktora habilitowanego formułowane przez MNiSW sugerują uwzględnienie w ocenie także współautorstwa opracowań zbiorowych, uczestnictwa w programach europejskich i innych międzynarodowych lub krajowych, udziału habilitanta w zespołach eksperckich i konkursowych, bądź też zaangażowania w charakterze promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim. Dr Gasztold nie wpisuje się w te oczekiwania ze względu na miejsce zatrudnienia w małym ośrodku akademickim, ale z nawiązką nadrabia je intensywnością i jakością w zakresie publikacji, wykorzystywania dostępnych zagranicznych stypendiów naukowych oraz intensywnego udziału w konferencjach o międzynarodowym charakterze.

Dr Brygida Gasztold przedłożyła w postępowaniu habilitacyjnym obszerny dorobek literaturoznawczy składający się z rozprawy habilitacyjnej *Stereotyped, Spirited and Embodied: Representations of Women in American Jewish Fiction*, dwóch innych monografii książkowych oraz ponad dwudziestu krótszych prac naukowych. Jest to dorobek o niekwestionowanej wartości naukowej, spełniający kryteria ubiegania się o stopień doktora habilitowanego. Wnioskuje zatem o dopuszczenie dr Brygidy Gasztold do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie literaturoznawstwo.

